

УДК 378.616-05.051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/43-3-34>

Ольга СІКОРСЬКА,

orcid.org/0000-0001-8528-4003

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри суспільних наук

Одеського національного медичного університету
(Одеса, Україна) *sikorska_olga@ukr.net*

Катерина ОРДУ,

orcid.org/0000-0002-4977-1557

доктор філософії в галузі освіти/педагогіки
(Одеса, Україна) *kateryna_77@ukr.net*

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ СУЧАСНОГО ЛІКАРЯ

Метою статті є характеристика комунікативної компетентності як складника професійного іміджу сучасного лікаря. Методологія дослідження базується на теоретичному аналізі комунікативної компетентності в аспекті специфіки фаху медичного працівника. Наукова новизна роботи полягає у теоретичному узагальненні комунікативної компетентності як складника професійного іміджу лікаря.

Проаналізовано зміст основних понять «професійний імідж», «професійна комунікативна компетентність», «комунікативна компетентність лікаря».

Доведено, що під час створення професійного іміджу лікаря необхідно орієнтуватися на загальні норми, що сформувалися в результаті історичної медичної практики. Передусім це високий рівень професіоналізму, моральність та емпатія, наявність комунікативної компетентності.

Зазначено, що комунікативна компетентність лікаря – це мистецтво, яке починає формуватися ще на етапі навчання в медичному закладі з подальшим розвитком у процесі самовиховання, самовдосконалення та щоденного професійного спілкування з хворими, які мають відмінні психологічні якості, вік, рівень освіти.

Наголошено, що складниками комунікативної компетентності медиків є: вміння слухати, комунікативний самоконтроль, толерантність, емпатія, уважність, відкритість, низька конфліктність, бажання допомогти й орієнтація на соціальну користь, прагнення до співпраці.

Визначено, що процес формування комунікативної компетентності студентів у закладі вищої медичної освіти потребує комплексного підходу до організації освітнього процесу, запровадження новітніх педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання, коригування навчальних планів, створення методичних рекомендацій із різними професійними сценаріями, спільної узгодженої роботи викладачів гуманітарних і клінічних дисциплін.

Авторки констатують, що застосування інтерактивних методів навчання формує у студентів здатність до клінічного та критичного мислення, здатність взаємодіяти з людьми, формувати власну точку зору для прийняття рішень.

У дослідженні наведено фрагменти завдань, які використовуються для відпрацювання та удосконалення комунікативної компетентності студентів-медиків 5–6 курсів.

Ключові слова: імідж, комунікативна компетентність, професійний імідж, інтерактивні методи.

Olha SIKORSKA,

orcid.org/0000-0001-8528-4003

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Social Sciences
Odesa National Medical University
(Odesa, Ukraine) *sikorska_olga@ukr.net*

Kateryna ORDU,

orcid.org/0000-0002-4977-1557

PhD of Pedagogical Sciences
(Odesa, Ukraine) *kateryna_77@ukr.net*

COMMUNICATIVE COMPETENCE AS AN INDICATOR OF THE PROFESSIONAL IMAGE OF THE MODERN DOCTOR

The aim of the article is to characterize communicative competence as a component of the professional image of a modern doctor. The research methodology is based on a theoretical analysis of communicative competence in terms of the specifics of the profession of medical worker. The scientific novelty of the work lies in the theoretical generalization of communicative competence as a component of the professional image of a doctor.

The content of the basic concepts “professional image”, “professional communicative competence”, “communicative competence of a doctor” is analyzed.

It is proved that when creating a professional image of a doctor it is necessary to focus on the general canons formed as a result of historical medical practice, first of all it is a high level of professionalism, morality and empathy, communicative competence.

It is noted that the communicative competence of a doctor is an art that begins to form at the stage of training in a medical institution with further development in the process of self-education, self-improvement and daily professional communication with patients with excellent psychological qualities, age, level of education.

It is emphasized that the components of communicative competence of physicians are: the ability to listen to communicative self-control, tolerance, empathy, attentiveness, openness, low conflict, desire to help and focus on social benefits, the desire for cooperation.

It is determined that the process of formation of communicative competence of students in higher medical education requires a comprehensive approach to the organization of the educational process, introduction of new pedagogical technologies, interactive teaching methods, curriculum adjustment, creation of methodological recommendations with different professional scenarios, joint coordinated work of teachers of humanities and clinical disciplines.

The authors state that the use of interactive teaching methods forms in students the ability to clinical and critical thinking, the ability to interact with people, to form their own point of view for decision making.

The proposed study presents fragments of tasks that are used to practice and improve communicative competence in medical students of 5–6 courses.

Key words: *image, communicative competence, professional image, interactive methods.*

Постановка проблеми. Умови євроінтеграції України передбачають підвищені вимоги до професійної компетентності фахівців медичної галузі, інтенсивне формування якої відбувається під час професійної підготовки студентів у закладах вищої медичної освіти. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває потреба формування *професійного іміджу*, що прагне постійного професійного саморозвитку, самовдосконалення (Прус, 2017: 16).

Основні завдання, що стосуються освітньої політики з підготовки майбутніх фахівців, визначаються Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.), Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. У цих документах приділяється увага здатності фахівців до прагнення постійного професійного зростання та їхній готовності до формування професійного іміджу, який є показником якості й оцінки професійної діяльності (Митцева, 2018: 193).

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначено зміст *комунікативної компетентності* як здатності особистості застосовувати у конкретному виді спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями.

Аналіз досліджень. Наукові роботи зі специфіки *професійної праці* були представлені О. Абдулліною, Е. Карповою, З. Курлянд, Н. Ничкало, А. Семеновою, О. Цокур, Г. Щедровицьким, Р. Хмелюк та іншими.

Питання *професійного мовлення* стали предметом вивчення таких науковців, як Л. Урвацев, А. Білібін, Т. Ковеліна, В. Болучевська, А. Павлюкова, О. Яблонська та інші.

Проблема формування *мовленнєвої компетентності* майбутніх фахівців різного профілю розглядалась у працях таких вітчизняних учених, як: А. Загнітко, К. Климова, О. Копусь, Л. Мацько, Н. Тоцька, Н. Формановська, Т. Хоменко, С. Шевчук, І. Юшук.

Сутність *комунікативної компетентності* вивчали А. Богуш, М. Вашуленко, О. Добротвор, М. Пентиліук, І. Чеботарьова та інші.

Проблеми спілкування висвітлено представниками різних галузей знань: медичної (Т. Батишева, О. Бобров, Т. Веприк, Б. Лаун, Р. Buckman, Renato Lenzi, G. Globber, A. Kudelka), філологічної (М. Борсукова, В. Жура, Н. Литвиненко, Н. Сидорова), психологічної і психолого-педагогічної (Г. Кіпіані, Н. Петрова, З. Романець, Л. Урванцев, М. Філоненко) (Ждан та ін.).

Проте сьогодні бракує теоретико-методологічних досліджень, присвячених аналізу підходів до визначення складників *професійного іміджу майбутнього лікаря*.

Мета статті – на основі аналізу наукових досліджень з'ясувати роль та значення *комунікативної компетентності* у процесі формування професійного іміджу майбутніх лікарів.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення науково-педагогічної літератури спробуємо визначити сутність понять «професійний імідж», «комунікативна компетентність», «комунікативна компетентність лікаря» та з'ясувати методологічні підходи, методи формування комунікативної компетентності майбутніх лікарів.

Як зазначає О. Митцева, *професійний імідж* – багатогранне, міждисциплінарне поняття, сутність якого синтезує соціальний образ характеристик представників певної соціально-професійної групи відповідно до очікувань суспільства (Митцева, 2018: 192).

На переконання І. Пасічник, *формування професійного іміджу* – це процедура, спрямована на створення в людей певного образу об'єкта з певною оцінкою цього образу у вигляді усвідомленої або неусвідомленої думки про цей образ для досягнення психологічного тяжіння аудиторії іміджу до визначеного об'єкта. Під час створення професійного іміджу лікаря необхідно орієнтуватися на загальні норми, що сформувалися в результаті історичної медичної практики. Передусім це високий рівень професіоналізму, моральності та емпатія, наявність *комунікативної компетентності* (Пасічник, 2013: 4).

О. Краєвська вважає, що *комунікативну компетентність* можна вважати явищем як лінгвістики, так і педагогіки, оскільки воно співвідноситься зі знаннями, навичками й уміннями, що найбільш точно відображають багатогранність комунікативної компетентності, її важливу роль у розвитку особистості (Краєвська, 2009).

Н. Ашиток *комунікативну професійну компетентність* визначає як процес взаємодії комунікативних знань, умінь, навичок, здібностей і суб'єктних властивостей особистості, ефективність яких визначається та оцінюється за критеріями досягнення фахових цілей (Ашиток, 2017: 8).

За визначенням учених О. Костіцької, Д. Соломчак, А. Урбанович, *комунікативна компетентність лікаря* – це мистецтво, яке починає формуватися ще на етапі навчання в медичному закладі з подальшим розвитком у процесі самовиховання, самовдосконалення та щоденного професійного спілкування з хворими, які мають відмінні психологічні якості, вік, рівень освіти тощо (Костіцька та ін., 2019: 37).

Заслуговує уваги думка С. Дубівської, що *комунікативна компетентність* є невід'ємним складником професії лікаря, який разом зі спеціальною медичною підготовкою забезпечує досягнення ефективності лікарської діяльності. Комунікативна компетентність лікаря передбачає наявність у нього професійно важливих якостей та комунікативних вмінь, необхідних для медичної взаємодії з пацієнтом (Дубівська, 2020).

У дисертаційному дослідженні І. Шості визначено, що *комунікативна компетентність майбутніх лікарів* у спеціальній сфері включає: розуміння і тлумачення професійних термінів, понять, розуміння вербальних, формальних і невербальних засобів у бесіді (з колегами, пацієнтами), коректне використання іноземної мови; а в особистісній сфері передбачає рефлексію власних установок на комунікацію і подальший їх розвиток тощо (Шостя, 2018: 3).

М. Бичко наголошує, що *комунікативна компетентність лікаря* ґрунтується на знаннях і чуттєвому досвіді, здатності орієнтуватися в ситуаціях професійного спілкування, розумінні мотивів, інтенції, стратегії поведінки, фрустрації як власній, так і партнерів по спілкуванню, рівні освоєння технології та психотехніці спілкування (Бичко, 2018: 20).

Слід відзначити твердження М. Карпової про те, що *комунікативна компетентність лікаря* розуміється як багаторівнева інтегральна якість особистості, що опосередковує лікарську професійну діяльність, спрямовану на встановлення, розвиток і підтримку контактів із пацієнтами та іншими учасниками лікувально-профілактичного процесу (Карпова, 2018: 42).

На думку вчених С. Березки та М. Кузнецової, *комунікативна компетентність стоматолога* – це вміння спілкуватися, швидко і чітко налагоджувати ділові та дружні контакти з людьми, гарна обізнаність у сфері комунікацій і вміння застосовувати ці знання на практиці (Березка, Кузнецова, 2019: 17).

В. Дроненко вважає, що складниками *комунікативної компетентності* медиків є: комунікативний самоконтроль, толерантність, емпатія, вміння налагоджувати контакти, вміння слухати, уважність, відкритість, низька конфліктність, бажання допомогти й орієнтація на соціальну користь, прагнення до співпраці (Дроненко, 2018: 42).

Нам імпонує думка вчених В. Ждана, В. Дворника, І. Старченка, О. Беляєвої про те, що професійна успішність і затребуваність лікаря, ефективність його фахової діяльності зумовлені ступенем наявних у нього *soft skills* – загальних і професійних навичок, які охоплюють широке коло складників у психологічній структурі особистості. До цих складників вітчизняні й зарубіжні вчені відносять: а) наявність у лікаря *комунікативних навичок*, які передбачають вміння проводити комплексне опитування пацієнта й/або його родичів чи осіб, котрі за ним доглядають, обирати доцільні стратегії, стилі спілкування з пацієнтами та їхніми родичами; б) відмову від професійного сленгу, використання жаргонізмів; в) володіння невербальними компонентами спілкування (Ждан та ін.).

Т. Шевчук, Л. Мартинець важливими комунікативними здібностями лікаря вважають: зняття стресу в пацієнтів, достатню увагу до пацієнтів, пояснення діагнозу та лікувальних процедур, здатність розуміти почуття пацієнтів, вміння встановлювати дружні, довірливі відносини (Шевчук, Мартинець, 2021: 114).

У Повному посібнику з навичок спілкування в клінічній практиці (The Complete Guide to

Communication Skills in Clinical Practice) WT Baile (2014 р.) представлені спеціально розроблені протоколи для розвитку і вдосконалення навичок спілкування з пацієнтами та членами їхніх сімей за різних ситуацій, що включають 5 ключових кроків: проведення спілкування в сприятливій для цього обстановці, прояв навичок уважного вислуховування хворого, усвідомлення й опанування своїх емоцій (правило шести секунд), прояв емпатії, прагнення уникати загострення конфлікту, вибір стратегії конкретних заходів, коротке резюме з пропозицією плану подальших медичних дій, зрозумілого і прийняттого для хворого (Усенко та ін., 2020: 95).

Науковці Л. Дзяк, В. Єхалов, А. Сірко, К. Мізякіна констатують, що сучасний лікар-інтерн абсолютно не знайомий ні зі стратегіями, ні з тактиками комунікації у спілкуванні з конфліктним пацієнтом або з таким, що маніпулює, в разі виникнення конфлікту інтересів. Підвищення знань лікаря про комунікацію та її завдання, знайомство з методами і тактиками комунікативної корекції для виправлення складної суперечливої ситуації є нагальною потребою сьогодення (Дзяк та ін., 2021: 182).

І. Гуменна вказує на те, що *формування професійної комунікативної компетентності* передбачає: глибокі професійні знання й оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів; вміле професійне використання мовних стилів і жанрів, відповідно до місця, часу, обставин; знання етикетних мовних формул; вміння знаходити, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування (Гуменна, 2013: 44).

Не можемо не погодитися з твердженням Ю. Коленко, О. Ліновицької, Г. Манулова, що *формування комунікативної компетентності* майбутніх лікарів потребує комплексного підходу до організації освітнього процесу, запровадження новітніх педагогічних технологій, інтерактивних методів навчання, коригування навчальних планів, створення методичних рекомендацій із різними професійними сценаріями, спільної узгодженої роботи викладачів гуманітарних і клінічних дисциплін (Коленко та ін., 2019: 110).

Проблема комунікації «лікар – пацієнт» передбачає міждисциплінарний підхід із залученням лікарів, медичних психологів, соціо- та психолінгвістів. Медична комунікація, її успішність, результативність розглядається як динамічний процес із характерними вербальними та невербальними стратегіями і тактиками поведінки. Сучасний пацієнт не задовольняється тра-

диційно пасивною роллю, а виявляє прагнення до активної комунікації, бажаючи бути почутим і зрозумілим лікарем. У зв'язку з цим лікарю важливо володіти *комунікативною компетентністю* (Литвинчук, 2021: 9).

Так, варто звернути увагу на ситуацію, яка склалася, на жаль, сьогодні в Україні навколо вакцинації проти COVID-19. Поширена серед суспільства думка про шкідливість та небезпечність щеплень сприяє різкому збільшенню кількості невакцинованих осіб. Вакцинації вже понад 200 років, наразі вона залишається найбільш ефективним методом профілактики інфекційних хвороб в усьому світі. Проте у багатьох людей щеплення продовжують викликати серйозні побоювання, пов'язані з втручанням у життєдіяльність здорового організму вакцинальних препаратів, тоді як у разі захворювання лікувальні заходи, навіть більш небезпечні, таких страхів не викликають.

Учена Т. Веприк стверджує, що застосування інтерактивних методів навчання, зокрема «рольової гри», формує у студентів здатність до клінічного та критичного мислення, здатність комплексно бачити проблему, взаємодіяти з людьми, формувати власну точку зору для прийняття рішень. Такий варіант часто використовується для відпрацювання та удосконалення *комунікативної компетентності* студентів-медиків 5–6 курсів. У своїй науковій праці вчена наводить приклад: «Перед студентом стоїть складне завдання – переконати пацієнтів на користь вакцинації. Існує низка міфів щодо вакцинації, які потрібно обов'язково розвіяти. *Міф 1.* Вакцини спричиняють тяжкі захворювання: цукровий діабет, бронхіальну астму, розсіяний склероз, рак, тиреоїдит тощо, через багато років після введення. *Реальність:* наукові дослідження спростовують зв'язок між вакцинацією та вищезазначеними захворюваннями» (Веприк, 2017: 69).

Як доводить дослідження Л. Гавриляк, викладання гуманітарних дисциплін стає більш ефективним, якщо в ньому на основі вивченого навчального матеріалу студент отримує творчі завдання, що дають йому змогу оволодіти такими компонентами комунікативної компетентності, як: прогнозування і програмування комунікативної ситуації; вербальні та невербальні засоби спілкування; управління комунікативною ситуацією; комунікативна культура (Гавриляк, 2019: 72).

Висновки. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у визначенні критеріїв та показників комунікативної компетентності у процесі формування професійного іміджу майбутніх лікарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ашиток Н. Формування комунікативної компетентності соціальних працівників у процесі професійної соціалізації. *Молодь і ринок*. 2017. № 3. С. 6–10.
2. Березка С., Кузнецова А. Аналіз впливу рівня комунікативної компетентності на діяльність лікаря-стоматолога. *Педагогіка та психологія*. 2019. Вип. 62. С. 15–22.
3. Бичко М. Розвиток комунікативної компетентності майбутнього лікаря як складника його професійної готовності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Вип. 21. С. 19–22.
4. Веприк Т. Комунікативна компетентність – інтегрально значуща якість майбутнього лікаря. *Витоки педагогічної майстерності*. 2017. Вип. 19. С. 67–72.
5. Гавриляк Л. Комунікативна компетентність як складник професійної підготовки сучасного фахівця. *Мистецтво наукової думки*. 2019. Вип. 3. С. 70–73.
6. Комунікативна та конфліктна компетентність лікарів-інтернів за фахом «Нервові хвороби» / Л. Дзяк та ін. *Актуальні проблеми сучасної медицини*. Том 21. Вип. 2 (74).
7. Дроненко В. Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. *Медицина освіта*. 2018. № 4. С. 41–47.
8. Дубівська С. Аналіз розвитку комунікативної компетентності студентів під час навчання у вищих медичних навчальних закладах. *Науковий огляд*. 2020. № 9 (72). URL: <http://oaji.net/articles/2021/797-1611384255.pdf> (дата звернення: 15.10.2021).
9. Medicus nihil aliud est, quam animi consolatio: комунікативна компетентність лікаря як один із основних критеріїв його професіоналізму / Ждан В. та ін. URL: https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_nmiv/files/YgjFOytRS1hiHcx9NiCQiV1OP0bXMG22eGD2Ww5k.pdf (дата звернення: 07.10.2021).
10. Карпова М. Аналіз поглядів науковців на підготовку майбутніх педіатрів : збірник наукових праць Херсонського державного університету. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. 82 (3). С. 141–144.
11. Комунікативна компетентність майбутніх лікарів-стоматологів як необхідний складник оптимізації системи надання стоматологічних послуг / Ю. Коленко та ін. *Сучасна стоматологія*. 2019. Вип. 5. С. 110–112.
12. Сучасні методи удосконалення комунікативної компетентності у студентів-медиків на додипломному етапі навчання / І. Костіцька та ін. URL: https://www.seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_vii_187_76.pdf (дата звернення: 16.10.2021).
13. Кушнерьова А. Особливості комунікативної компетентності лікаря-кардіолога з пацієнтом. *Вісник Національного університету оборони України*. 2021. Вип. 2 (60). С. 89–95.
14. Митцева О. Професійний імідж фахівця: суть, функції, структура. *Педагогіка та психологія*. 2018. Вип. 59. С. 191–200.
15. Пасічник І. Проблеми формування професійного іміджу майбутнього лікаря. *Кредитно-модульна система організації навчального процесу у вищих медичних (фармацевтичному) навчальних закладах України на новому етапі (з дистанційним під'єднанням ВМ(Ф)НЗ України за допомогою відеоконференц-зв'язку)* : матер. X Всеукр. навч.-наук. конф., м. Тернопіль, 18–19 квітня 2013 р. Тернопіль, 2013. Ч. 2. С. 611–613.
16. Структура соціокомунікативної компетентності майбутніх лікарів / Т. Шевчук та ін. *Вісник Вінницького національного медичного університету*. 2021. Т. 25. № 1. С. 113–117.
17. Шостя І. Соціально-психологічні засади формування комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у системі вищої освіти : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Северодонецьк, 2018. 260 с.

REFERENCES

1. Ashitok N. Formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti sotsial'nykh pratsivnykiv u protsesi profesynoyi sotsializatsiyi [Formation of communicative competence of social workers in the process of professional socialization]. *Youth and market*, 2017, Nr 3, pp. 6–10 [in Ukrainian].
2. Berezka S., Kuznetsova A. Analiz vplyvu rivnya komunikatyvnoyi kompetentnosti na diyal'nist' likarya-stomatoloaha [Analysis of the influence of the level of communicative competence on the activity of a dentist]. *Pedagogy and ta psychology*, 2019, Nr 62, pp. 15–22 [in Ukrainian].
3. Bychko M. Rozvytok komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutn'oho likarya yak skladnyka yoho profesynoyi hotovnosti [Development of communicative competence of the future doctor as a component of his professional readiness]. *The origins of pedagogical skills*, 2018, Nr 21, pp. 19–22 [in Ukrainian].
4. Veprik T. Komunikatyvna kompetentnist' – intehra'no znachushcha yakist' maybutn'oho likarya [Communicative competence – an integrally significant quality of the future doctor]. *The origins of pedagogical skills*, 2017, Nr 19, pp. 67–72 [in Ukrainian].
5. Gavrilyak L. Komunikatyvna kompetentnist' yak skladova profesynoyi pidhotovky suchasnoho fakhivtsya [Communicative competence as a component of professional training of a modern specialist]. *The art of scientific thought*, 2019, Nr 3, pp. 70–73 [in Ukrainian].
6. Dzyak L., Ekhalov V., Sirko A., Miziakina K. Komunikatyvna ta konfliktna kompetentnist' likariv-interniv za fakhom “Nervovi khvoroby” [Communicative and conflicting competence of interns in the specialty “Nervous Diseases”] *Actual problems of modern medicine*, Vol. 21, issue 2, pp. 184–185 [in Ukrainian].
7. Dronenko V. Doslidzhennya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh likariv [Research of communicative competence of future doctors]. *Medical education*. 2018, Nr 4, pp. 41–47 [in Ukrainian].
8. Dubivska S. Analiz rozvytku komunikatyvnoyi kompetentnosti studentiv pid chas navchannya u vyshchyykh medychnykh navchal'nykh zakladakh [Analysis of the development of communicative competence of students

while studying in higher medical educational institutions]. *Journal of Scientific Review*, 2020, Nr 9 (72). URL: <http://oaji.net/articles/2021/797-1611384255.pdf> (access date: 15.10.2021) [in Ukrainian].

9. Zhdan V., Dvornyk V., Starchenko I., Belyaeva O. Medicus nihil aliud est, quam animi consolatio: komunikatyvna kompetentnist' likarya yak odyń z osnovnykh kryteriyiv yoho profesionalizmu [Medicus nihil aliud est, quam animi consolatio: communicative competence of a doctor as one of the main criteria of his professionalism]. URL: https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_nmvm/files/YgjFOytRS1hiHcx9NiCQiV1OPo6xMG22eGD2Ww5k.pdf (access date: 07.10.2021) [in Ukrainian].

10. Karpova M. Analiz pohlyadiv naukovtsiv shchodo pidhotovky maybutnikh pediatriv [Analysis of the views of scientists on the training of future pediatricians]. Collection of scientific works [Kherson State University]. *Pedagogical sciences*, 2018, Nr 82 (3), pp. 141–144 [in Ukrainian].

11. Kolenko Yu., Linovytska O., Malunova G. Komunikatyvna kompetentnist' maybutnikh likariv-stomatolohiv yak neobkhdna skladova optymizatsiyi systemy nadannya stomatolohichnykh posluh [Communicative competence of future dentists as a necessary component of optimizing the system of dental services]. *Modern dentistry*, 2019, Nr 5, pp. 110–112 [in Ukrainian].

12. Kostits'ka I., Solomchak D., Urbanovych A., Zherd'ova N., Hrydzhuk T., Basyuha I., Zhurakivs'ka O., Shevchuk M., Bahriy M. Suchasni metody udoskonalennya komunikatyvnoyi kompetentnosti u studentiv-medykiv na dodyplomnomu etapi navchannya [Modern methods of improving communicative competence in medical students at the undergraduate stage of study]. URL: https://www.seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/ped_psy_vii_187_76.pdf (access date: 16.10.2021) [in Ukrainian].

13. Kushnereva A. Osoblyvosti komunikatyvnoyi kompetentnosti likarya-kardioloĥa z patsiyentom [Features of communicative competence of a cardiologist with a patient]. *Bulletin of the National University of Defense of Ukraine*, 2021, Nr 2 (60), pp. 89–95 [in Ukrainian].

14. Mittseva O. Profesiyniy imidz fahivtsiv: sutnist, funktsiyi, struktura [Professional image of fakhivtsya: essence, functions, structure]. *Pedagogy and psychology*, 2018, Nr 59, pp. 191–200 [in Ukrainian].

15. Pasichnik I. Problemy formuvannya profesiynoho imidzhu maybutn'oho likarya [Problems of the Formation of a Professional Imidzhu Maybutny Likar] Credit-modular system of organizing the initial process of Ukrainian medical (pharmaceutical) primary mortgages on a new stage (with remote reports of VM (F) NZ of Ukraine for additional video conference: universal communication) science conferences with international participation, Ternopil, April 18–19, 2013. Ternopil. Part 2, pp. 611–613. [in Ukrainian].

16. Shevchuk T., Martynets L., Zarishnyak I., Khlestova S., Vasenko T., Octopus O. Struktura sotsiokomunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh likariv [The structure of socio-communicative competence of future doctors]. *Bulletin of Vinnytsia National Medical University*, 2021, Nr 25, pp. 113–119 [in Ukrainian].

17. Shostya I. Sotsial'no-psykholohichni zasady formuvannya komunikatyvnoyi kompetentnosti maybutnikh simeynykh likariv u systemi vyshchoyi osvity : dys. ... kand. psykol. nauk : 19.00.05. Severodonets'k [Socio-psychological principles of formation of communicative competence of future family doctors in the system of higher education]: dissertation. psychol. science: 19.00.05. Severodonetsk, 2018. 260 p. [in Ukrainian].